

Gimbernat, 2007 (*), 47, 185-199

PERE FARRERAS VALENTÍ: LES ARRELS FAMILIARS. UN BRESSOL DE CULTURA

CORBELLA I CORBELLA, Jacint

RESUM: Nota extensa sobre les arrels mèdiques i culturals en la família de Pere Farreras i Valentí (1916-1968). El pare Pere Farreras i Sampere i la seva obra com a metge i veterinari. La traducció del *Domarus*. L'avi Ignasi Valentí i Vivó, catedràtic de Medicina Legal. Un oncle: Santiago Valentí i Camp, antropòleg i polític. Un altre oncle: Josep Farreras i Sampere, veterinari i membre de la Societat de Biologia.

Paraules clau: "Pere Farreras Valentí" "Pere Farreras Sampere" "Ignasi Valentí Vivó" "Domarus" "Josep Farreras Sampere" "Santiago Valentí Camp".

RESUMEN: Nota extensa sobre las raíces médicas y culturales en la familia de Pedro Farreras Valentí (1916-1968). El padre, Pedro Farreras Sampere, y su obra como médico y veterinario. La traducción del "Domarus". El abuelo, Ignacio Valentí Vivó, catedrático de medicina legal. Un tío, Santiago Valentí y Camp, antropólogo y político. Otro tío: José Farreras y Sampere, veterinario, miembro de la Societat de Biologia.

Palabras clave: "Pedro Farreras Valentí", "Pedro Farreras Sampere", "Ignacio Valentí Vivó" "Domarus" "José Farreras Sampere" "Santiago Valentí Camp".

*

Pere Farreras i Valentí va néixer a Barcelona, el 4 d'abril de 1916, en temps de primavera. La família vivia en una casa amb jardí al barri del Putxet. La casa venia de l'avi, Ignasi Valentí i Vivó, que l'havia cedit a la seva filla Elvira, poc després de casar-se amb Pere Farreras i Sampere. Ambdós esmentats, el pare i l'avi matern eren metges. A més eren metges que escrivien, i van fer una obra escrita i publicada, extensa i important.

Cal assenyalar aquest fet. Farreras es va trobar amb una casa on hi havia un ambient mèdic i la feina d'escriure, i de fer llibres, era habitual. Alguna influència devia tenir aquest fet en la seva manera de veure la medicina, d'una banda veure i curar malalts, però d'altra deixar escrits sobre el què treballava. Al cap dels anys,

quan ell mateix ja escriu i publica, dedica un dels primers llibres als pares i al seu mestre, Agustí Pedro i Pons, i un altre a l'avi.

Val la pena esmentar i analitzar quina va ser l'activitat i les aportacions, en el camp de la medicina, o millor de les ciències sanitàries, dels antecessors de les dues línies. Cal insistir a més, que no foren pas els únics. Dos oncles també es dedicaren a tasques semblants. Un germà del pare, Josep Farreras, veterinari, que va morir massa jove, i un de la mare, Santiago Valentí i Camp, aquest en el camp del dret i les ciències socials. Comentarem amb un cert detall l'obra de l'avi i del pare i esmentarem més de passada la dels oncles. Amb els anys una germana seva, Elvira, també fou lletraferida i escriví algun llibre. Pere Farreras, doncs, va néixer, créixer i desenvolupar-se en un ambient on hi havia molta lletra escrita, i a més van viure tots molt a prop en el barri del Putxet.

UN AVI METGE PROGRESSISTA: IGNASI VALENTÍ I VIVÓ

Ignasi Valentí i Vivó va ser potser l'element més destacat, més a la base, d'aquest coixí cultural. Era metge, nascut a Vilanova i la Geltrú, l'any 1841, fill i nét de metges. Va ser catedràtic de Medicina Legal i Toxicologia de la universitat de Barcelona, des de l'any 1875, i morí a Barcelona el 1924, quan Pere, el nét, tenia vuit anys.

Ignasi Valentí fou un personatge notable de la facultat barcelonina, primer al carrer del Carme i després al de Casanova. Era un element ideològicament molt actiu, amb una visió progressista, republicana i socialista, i amb una producció escrita important en el camp de la seva assignatura. És un dels elements més actius de la generació mèdica catalana de 1888. Des de fa anys he dedicat qui-sap-lo atenció a la seva obra i ara manllevo moltes de les dades que segueixen de treballs anteriors meus (1).

Dades biogràfiques. Ignasi Valentí i Vivó va néixer a Vilanova i la Geltrú el 12 de març de 1841. El seu pare era Ignasi Valentí i Rovira, que fou un metge, exercint a Vilanova, de bastant prestigi local. Entre altres aspectes es recorda l'actuació destacada i humanitària quan l'epidèmia de còlera de 1854. L'avi, Ignasi Valentí i Marsal, havia estat metge a Girona, on sembla que se'n guardava algun record del temps del setge de la ciutat pels francesos (2).

Féu els estudis de medicina a Madrid, on hi havia un oncle, per banda de la mare, que havia nascut a Mèxic i era ambaixador de Mèxic a Madrid. Aquest oncle, don Buenaventura Vivó i Díaz, el va protegir bastant. Es va llicenciar en medicina l'any 1864 i de seguida es va doctorar amb una tesi sobre el tema «*¿Qué importancia tienen las metamorfosis en la vida moderna?*»

Molt aviat va tornar al seu poble, Vilanova, on va parar poc temps, perquè el 1868 ja el trobem a Barcelona on és professor lliure de Fisiologia experimental a l'Institut Mèdic de Barcelona, una institució moguda en part per l'empenta de Joan Giné i Partagàs, amb aquest i amb Bartomeu Robert va fundar la revista «La Independencia Médica», que de fet era una continuació, per escissió, de «El Compilador Médico», revista que fou òrgan de l'Acadèmia de Medicina. Quedà integrat doncs dins d'un grup de metges joves, amb molt impuls, el més actiu probablement Joan Giné i Partagàs, ja esmentat, que era pocs anys més gran. Els tres, Giné, Robert i Valentí, junt amb Rafael Rodríguez Méndez, professor d'Higiene a la Facultat, formaren el nucli més important de la que se n'ha dit «generació mèdica catalana del 88» (3).

Seguiren sis anys de gran activitat, mèdica i política, que són els del sexenni interborbònic. La tasca fou intensa, des dels punts de vista mèdic, institucional i ideològic. Es dedicà principalment a l'ensenyament a la facultat. El 1869 serà professor auxiliar de Fisiologia. El 1872 ho és d'Higiene. Cal aclarir que aquesta assignatura s'havia format per reunió de dues parts; la Higiene Privada que provenia del camp de la Fisiologia i la Higiene Pública que provenia del de la Medicina Legal.

Cal fer un petit comentari sobre aquest pas per la càtedra de Fisiologia. El titular era el doctor Joan Magaz i Jaime (Calatayud, 1822 – Madrid, 1902). Va ser catedràtic, primer a Santiago, de Física i Química Mèdiques i després de Medicina Legal. Més tard a Barcelona ho fou de Física Mèdica el 1851 i de Fisiologia de 1859 a 1872, en que passà a Madrid (4). Magaz va tenir una bona inserció social a la facultat i a la societat catalana i va crear una certa escola, amb Ramon Coll i Pujol, que el succeí a la càtedra de Fisiologia i Ignasi Valentí i Vivó que guanyà la de Medicina Legal. A més Valentí es va dedicar molt a l>Toxicologia i recordem que Magaz havia introduït una modificació en l'aparell de Marsh, per a la detecció de l'arsènic, tema molt important aleshores. Hi ha doncs una influència d'escola de Magaz sobre Valentí.

Quan l'any 1872 va morir Ramon Ferrer i Garcés, catedràtic de Medicina Legal, Valentí ja s'encarregà de la càtedra, que va guanyar per oposició l'any 1875. El mateix mes d'agost de 1875 van entrar oficialment al professorat, al nivell més alt (catedràtic) de la facultat de Barcelona, els doctors Robert i Valentí. En els anys següents va publicar una obra extensa, ja començada abans, i fou membre de les Acadèmies de Medicina i de Ciències.

A l'Acadèmia de Medicina havia ingressat el 23 de gener de 1869. Aleshores es feien uns que es deien «exercicis de provisió», que consistien en presentar i defensar un treball. El va fer sobre el tema «*Hasta qué punto es conocida la fisiología patológica de la pulmonía aguda, primitiva o franca y cual es su naturaleza probable*». A la mateixa Acadèmia va fer el treball inaugural de curs de l'any 1881, amb el tema «*La Biología en la legislación, o*

breve examen de la Medicina y del Derecho Penal en sus actuales bases antropológicas». Fou vicesecratri de l'Acadèmia de 1873 a 1876, en dos biennis, i després vicepresident en els biennis 1907-08 i 1909-10, essent president el baró de Bonet, catedràtic d'Obstetrícia i aleshores rector de la Universitat.

A la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona va tenir la medalla núm. 12 des del seu ingrés el 1893 fins a la mort el 1924. Hi presentà diversos treballs (5). En l'anàlisi de la seva obra es valoraran d'una banda els treballs més mèdics i antropològics i d'altra les seves idees polítiques i socials, expressades en els escrits.

OBRA MÈDICA

L'obra mèdica d'Ignasi Valentí és molt extensa i, fins a un cert punt, un pèl heterogènia. Va escriure molts llibres de text d'una vàlua discordant. Té articles de revista, sobre tot a la primera època, i té una gran quantitat de conferències de temes antropològics, sanitaris, socials, polítics i jurídics. Valorarem de manera no extensa tres punts principals: la idea de l'assignatura que ensenyava, els treballs de toxicologia i els d'antropologia.

a) La seva idea de l'assignatura.

Ho remarcuem perquè va ser professor d'universitat i el seu nét també. Ens ho explica clarament, de manera ben concreta, en els primers paràgrafs del llibre de text que va fer primer, el «*Tratado elemental de Medicina Legal*» (1873), quan encara no era catedràtic i preparava l'oposició. La seva visió és totalment adequada pel nostre temps i representa un enfocament progressista de l'assignatura, com el que tenia Pere Mata, que en fou el primer professor. Diu textualment, traduint-ho:

«La Medicina Legal i la Toxicologia són dues ciències que s'estudien en un sol curs acadèmic i a la mateixa càtedra. Com a assignatures són separables, sense cap dubte... ...La Medicina Legal és una ciència sociològica, mèdica i jurídica, de naturalesa essencialment crítico-filosòfica. La Toxicologia és una branca de la medicina dedicada a l'estudi de la intoxicació... Ens proposem desenvolupar-les separadament» (6).

b) La Toxicologia.

Valentí fou un toxicòleg molt al dia, si més no en els seus anys de començament. Té un llibre, el «*Tratado elemental de Toxicología general y descriptiva*», del 1877, amb gairebé sis-cents pàgines, d'estil modern i amb moltes cites de publicacions recents. Demostra que l'autor tenia una informació suficient en la seva matèria. També, més d'una vegada,

entre mig del text, trobem notícia de treballs o experiments fets a la seva pròpia càtedra. Per tant és un professor actiu. Altres llibres seus en aquets camp són un «*Atlas de microquímica y fitografía aplicadas a la toxicología*» (1878), ben il·lustrat, valorant l'observació microscòpica dels cristalls, tema que tindrà interès durant molts anys, i encara una «*Toxicología popular*», de l'any 1903, recollint les lliçons que havia fet a l'Ateneu Obrer de Sant Andreu, en les conferències d'extensió universitària. Aquest és un vessant que lligava molt amb la ideologia de Valentí. Hem de recordar que aquestes activitats d'extensió universitària, que aleshores significaven portar els professors de la universitat als centres d'obriers, es feren durant el rectorat del doctor Rodríguez Méndez, professor d'Higiene.

c) Els treballs d'Antropologia.

Més endavant, en el seu periple com a professor, va donar un caràcter més antropològic a l'assignatura de Medicina Legal. Tenia una visió de la matèria molt més extensa que la seva simple ubicació dins del marc de la medicina forense, amb derivacions importants de tipus social. Va fer un text que és una mica enrevessat. No és pas tan clar com el tractat de toxicologia i en alguns punts és fins i tot una mica disgregat. Però tradueix evidentment la seva preocupació humana i social. És el «*Tratado de Antropología Médica y Jurídica*», publicat en dos volums els anys 1889 i 1894. Els altres aspectes de la seva obra, gairebé tots dins d'un marc mèdic, en sentit ampli, ens permeten estudiar el seu pensament social i polític.

LES IDEES SOCIALS I POLÍTQUES

Valentí fou un home compromès en alguns dels aspectes ideològics del seu temps. Aquest compromís el trobem expressat en bastants dels seus escrits mèdics. Ja hem dit que ell enfocava la seva assignatura amb una forta projecció social.

No va limitar-se a ser un professor tècnic, que viu per a la seva matèria i una mica al marge de la societat sinó que es va integrar en els problemes i discussions del seu temps. Fou una època ideològicament molt moguda en els nivells en que es movia. Valentí fou un home d'esquerres, que en diríem ara. I fou membre d'una esquerra per fora del sistema, que era la monarquia d'ela restauració amb la rotació entre conservadors i liberals. L'estudi dels principals aspectes de la seva ideologia, en els vessants social i polític, l'enfocarem, en una revisió breu, des dels següents punts de vista:

- *La seva fe en la llibertat i la idea republicana de govern.* Ja hem remarcat que Valentí era republicà, en els anys de la monarquia alfonsina. En un llibre de memòria familiar una néta seva ens diu: «*Va fer una gran coneixença dels polítics Nicolás Salmerón y*

Hermenegildo Giner de los Ríos, que li van encomanar les seves idees republicanes que no va deixar mai»(7).

Creu que la República és l'únic sistema que pot dur a la verdadera llibertat. En canvi rebutja el sistema monàrquic, compromès amb una situació corrompuda. Així ens diu clarament: *«A la libertad, que hay absolutamente necesidad de llamarla republicana, pues sólo por excepción arraiga en las monarquías...»(8),*

- *L'ideal del socialisme científic.* En el conjunt dels seus escrits, de tipus social i polític, potser la idea que ens queda més clara és que Valentí creu, amb una fe gairebé absoluta, en el que es podria dir «socialisme científic», que ha de portar de manera segura però lenta, tan lenta que ell ja no ho veurà, a la millora de les condicions vitals i morals de la humanitat. Els seus escrits en aquets punt són relativament abundants. N'escollirem alguns.

Creu en el progrés social, que durà a una nova situació en la qual les xacres del món en que viu ja hagin desaparegut. Així escriu: *«Ya realizada ahora la evolución de las ideas se impondrá en los actos sociológicos y nuestros descendientes, en plena era liberal, democrática y republicana... no necesitarán revoluciones para vivir prósperos y solidarios» (9).*

La seva fe en la millora de la situació de la humanitat és admirable, així quan diu: *«puesto que la soberanía de la razón y el imperio de la verdad presidirán a todas las funciones personales y colectivas, porque la libertad hermana a los hombres indefectiblemente... El sociólogo siembra hoy, sabiendo que no ha de pertenecerle la cosecha, por lo remota, y por esto es laudable el civismo de los filántropos que preparan el bien para sus descendientes» (10).*

Es dóna compte que el món està en una època de crisi i creu que les noves idees portaran a un progrés definitiu de la humanitat. Creu que el «*ideal nuevo-socialista*» serà obra més de la intel·ligència que del sentiment. Queda doncs palesa la seva visió, que té com a arrels principals - la fe en el futur; - l'esperança en una nova estructuració de la societat; - la creença en un futur increment de la llibertat.

Té per tant una visió plenament optimista del futur de la humanitat, que es basa en la seva fe en l'home. I intenta donar a aquesta visió una base científica. Creu en el progrés no per sentiment sinó com a home de ciència. Aquest és un punt comú a molts dels pensadors progressistes del seu temps. Diu: *«la reforma que entraña el socialismo es absolutamente científica, está basada en las leyes biológicas, y se propone el doble fin, higiénico y terapéutico, de la medicina pública» (11).*

El conjunt és un treball molt llarg que té per títol «*Biología y política*», i al final tracta de la «*Analítica biológica del socialismo*» i és encara més clar: «*El pueblo quiere el socialismo*

democrático conscientemente, sin alucinarse, y lucha por el Derecho Natural". I més endavant, ja amb enfocament més polític, parla encara de la «*familia internacional de trabajadoras*» i de «*neutralizar los efectos corrosivos del monstruoso capital*» (12).

Les seves idees són, doncs, prou clares. Sobre la base de la fe en la persona i el progrés, l'ideal de l'estructuració republicana de govern, critica durament l'organització de la societat i els grups dominants. Sovint surt una veta clarament revolucionària, que ell fonamenta en una base científica. Aquí hi veiem una línia directa d'influència en una bona part d'elles idees del seu fill Santiago.

La defensa dels obrers. En nombroses referències dels seus escrits es transparenta clarament la seva preocupació per la defensa dels obrers que són els més desprotegits i explotats. En algun lloc parla de la «*servidumbre gubernativa, capitalista y religiosa*», i de l'oligocràcia. Per a la seva defensa creu que els obrers han de seguir fonamentalment dues vies: associar-se i millorar el seu grau d'instrucció.

Va escriure llargament sobre el tema de la unió dels obrers, l'associació de classes, la cooperació, les mutualitats i la sindicació. Escriu apassionadament en favor del sindicalisme, motor de la millora i de la cooperació i el mutualisme, reconeixent la seva transcendència (13).

També es va preocupar extensament de la millora de la seva instrucció, tant defensant-la teòricament, com ajudant-hi de manera pràctica en forma de cursos en ateneus obrers, com el de Toxicologia popular

Diversos llibres i monografies seves són fruit d'aquests cursos. Potser el més conegut és la «*Toxicología popular*» que recull les conferències fetes a l'Ateneu de Sant Andreu. També en féu als ateneus de La Sagrera, sobre associacions obreres, i de Vilanova i la Geltrú sobre cooperació i mutualitats sanitàries. Hi ha doncs una tasca intensa d'apropament dels coneixements des de la Universitat a les institucions culturals obreres. Tot això d'acord amb el seu esperit democràtic i progressista.

Les seves **idees sobre l'ensenyament** eren també clares i estaven en la mateixa línia. Així va proposar, en acabar un cicle de conferències per a obrers a la Casa del Poble de Barcelona, l'any 1908, que hi hagués no solament un ensenyament lliure, gratuït i descentralitzat, sinó també un pla d'ensenyament global, en el qual calia remarcar:

- la demanda de l'ensenyament obligatori i gratuït dels 4 als 15 anys. Hi hauria una primera secció, fins els 10 anys, amb un ensenyament de matèries bàsiques, entre les quals inclou, juntament amb la lectura, l'escriptura i l'aritmètica, també la música i els

jocs higièncs entre altres. A la segona secció, per a nois entre 10 i 15 anys, ja hi inclou (recordem que és el 1908), l'economia i la comptabilitat.

- Després proposa un ensenyament professional, amb dues seccions, que denomina «Tecnològica» i «Universitària».

Altres punts encara, que no allarguem, son els referents a la millora de les condicions del treball, amb escrits extensos, defensant la limitació del treball a vuit hores, quan hi ha molta gent que té «*jornadas monstruosas e insoportables*», principalment per a dones, i també té moltes referències a la **millora sanitària**. Valentí creu en la formació de la població des del punt de vista de la higiene. En els cursos d'extensió universitària, a l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, escriu sobre «Trabajo y Salud». Va fer moltes conferències sobre aquests temes (14).

La influència directa sobre el net va ser curta en el temps, perquè va morir l'agost de 1924, quan Pere tenia vuit anys. Però el pòsit cultural de l'ambient en que va viure sí que havia de ser important.

UN ONCLE SOCIÒLEG I POLÍTIIC: SANTIAGO VALENTÍ I CAMP

Ignasi Valentí i Vivó, nascut el 1841, s'havia casat amb Elvira Camp i Vilardebó, nascuda el 1848. Era filla de Jaume Camp, i com explica la seva neta, Elvira Farreras, va ser «el primer de la família que fugint dels aires insalubres de la ciutat anà a parar a Sant Gervasi», i segueix «aquest besavi va comprar unes vinyes al turó del Putxet i s'hi féu una casa que tenia el jardí partit pel carrer de Felip Gil» (15).

«El matrimoni (entre Ignasi i Elvira) fou molt feliç, però va durar poc. L'àvia morí molt jove, deixant una filla, la meva mare i dos fill, en Santiago i en Bonaventura, aquest de pocs mesos». Vivien al carrer de Petritxol número 8, en el interior de la ciutat densa, abans de l'annexió a Barcelona dels pobles del pla. Aquest Santiago Valentí i Camp és doncs germà de la mare i oncle de Pere Farreras i Valentí. Serà un personatge conegut i relativament important a la Barcelona del seu temps.

Santiago va néixer a Barcelona el 18 de desembre de 1875 i també hi morí el 4 de març de 1934, quan tenia cinquanta-vuit anys. Es va dedicar a la política, amb idees obertes, republicà, i a escriure sobre temes socials, amb una producció extensa, que va tenir un cert ressò.

Políticament fou durant uns anys un membre destacat i actiu del partit Republicà Radical, el de Lerroux, que va tenir una bona implantació a Barcelona., però això a començament

de segle, molt abans de la República. El 1909 fou empresonat a rel dels fets de la Setmana Tràgica (juliol de 1909) acusat per l'amistat amb Francesc Ferrer i Guàrdia. Aquest empresonament fou curt, però important pel futur de la família, perquè sembla que aquí es lligà la relació entre la seva germana Elvira que l'anava a veure a la presó i un amic seu, el metge Pere Farreras i Sampere, amic seu que també l'anava a veure.

Molt jove va ingressar en el partit republicà, de Nicolau Salmerón, que era amic del seu pare. Després fou regidor de l'Ajuntament de Barcelona, pel partit Radical, i també diputat provincial el 1911. Explica Joan B. Culla que el 1915 se separà dels radicals, que després s'integrà en el Partit Republicà català, i «posteriorment milità en els rengles socialistes i fou president de l'Ateneu Socialista de Barcelona» (16).

Va col·laborar en molts diaris del temps (La Publicidad, Las Noticias, El Progreso, El Liberal, El Diluvio, El Dia Gráfico, La Noche, tots ells de Barcelona, i Nuevo Mundo, de Madrid)) i en tasques editorials, dirigint algunes col·leccions, i també fou col·laborador de l'Enciclopèdia Universal Il·lustrada, més coneguda com «Espasa», on hi ha referències seves prou extenses (17).

Va dirigir algunes col·leccions, així «Biblioteca de novelistas del siglo XX», «Biblioteca Sociològica Internacional», «Biblioteca de Cultura Moderna y Contemporánea» i «Biblioteca Moderna de Ciencias Sociales» (18).

Autor de moltes monografies i llibres, i conferenciant assidu, el seu pensament i producció abasten molts temes. Potser a la llarga el més important sigui la valoració del paper de la dona a la societat, que el converteix en un dels precursors de la defensa del feminisme al país, tot i que ha restat bastant desconegut. La seva neboda Elvira el reivindica en aquest sentit. En aquesta línia un llibre interessant és «Las reivindicaciones femeninas», en el qual hi ha un apèndix molt ric, amb esment de 3.150 obres relacionades amb el problema femení a la societat. A l'apèndix de l'EU, de la qual fou col·laborador, es diu «ha continuado sus elucubraciones en el campo del feminismo, en el sentido más radical, de reivindicación de todos los derechos de la mujer, no deteniéndose ni ante el amor libre».

Una altra obra que va tenir una certa repercussió fou «*Ideólogos, teorizantes y videntes*» (Barcelona, 1913). Entre altres llibres, amb un cert ordre cronològic, cal esmentar encara:

- «*Bosquejos sociológicos*», (Madrid, 1899)
- «*Premoniciones y advertencias*» (Barcelona, 1907)
- «*Atisbos y disquisiciones*» (Barcelona, 1908)
- «*La Antropología criminal y las disciplinas afines*» (Barcelona, 1908)

Jacint Corbella i Corbella

- «*La democracia social alemana y su organización*» (Barcelona, 1910).
- «*Vicisitudes y anhelos del pueblo español*» (Barcelona, 1911), amb un pròleg de Dorado Montero.
- «*Las sectas y las sociedades secretas a través de la historia*» (Barcelona, 1913-1923), en col·laboració amb Enric Massaguer.
- «*La mujer ante el amor y ante la vida*» (Madrid, 1932)
- «*Elena Key: libertad de amor y la mujer de mañana*» (València, 1933)
- «*Eva redimida y redentora*» (Madrid, 1933).

Més en el camp polític va publicar, en els últims temps de la seva vida «*Pedro Kropotkin*» dins de Cuadernos de Cultura (Balència, 1932) y «*El hombre y sus creencias*» (Barcelona, 1933). Es valoraven com a punts més importants dels seus estudis «*todos los problemas relacionados con la cultura, el amor, el trabajo y el feminismo*» (19).

La seva neboda Elvira s'hi refereix extensament en el seu llibre sobre el barri en que van viure «*Adéu Putxet*» (20). Recollim d'ella, primer sobre l'evolució ideològica de la família: «sense les idees burgeses de l'àvia desapareguda Elvira camp) la família va bascular cap a les idees progressistes d'aquells temps. També ens explica com Santiago Valentí fou un dels responsables de l'organització de la visita d'intel·lectuals castellans a Catalunya al començament de l'any 1930, i algunes de les seves activitats en els primers temps de la República.

Va morir quan el nebot, Pere Farreras i Valentí, tenia gairebé divuit anys. Vivien al costat i alguna influència devia tenir-hi, si més no en l'ambient de llibres, que feien tant el pare (més traduïnt-los), com l'oncle matern (més escrivint-los). I tots dos editant paper imprès.

ELS ANTECEDENTS SANITARIS DE LA BRANCA PATERNA. EL PARE PERE FARRERAS I SAMPERA: METGE I VETERINARI.

El pare era Pere Farreras i Sampera i és autor d'una obra doble, mèdica i veterinària, important en els dos vessants i en gran part desconnectada. Havia nascut al Masnou l'11 d'agost de 1876. Era fill de Francesc Farreras i Monràs, ja de nissaga de manescals, i que era un veterinari important a la comarca. Aquest volia que els fills seguissin el mateix treball de fet els dos grans van ser veterinaris.

Aleshores la veterinària era una professió amb un nivell molt més pràctic, centrada majoritàriament en els cavalls, i no tenia l'estatus universitari actual. No hi havia Facultats i s'estudiava en Escoles. A Catalunya no n'hi havia cap i la més propera era la de Saragossa. Pere volia ser metge però es diu que per a no contradir el seu pare seguí els estudis de veterinària, però també feu alhora els de medicina i es titulà en les dues carreres.

Va fer oposicions a metge militar, que guanyà, i això decidí la seva activitat posterior. El primer destí fou a Colldeladrones, prop de Canfranc, al Pirineu aragonès, el 1903. Va aprofitar el temps, entre altres coses per aprendre alemany, amb gran esforç autodidacte, però que li va servir, i molt, per a la seva activitat editorial posterior.

Tornà aviat a Barcelona, on treballà juntament amb el seu germà Josep, també veterinari i que va morir jove, el 1914. Van fundar una editorial i el 1906 una revista de veterinària, amb caràcter mensual, que tingué com a primer títol "Pasteur", i ben aviat "Revista de Veterinaria de España" que va tenir una vida llarga, pràcticament fins a la guerra civil. Ha estat na de les revistes més importants per a la veterinària del país.

Farreras també tenia un pensament obert i progressista, republicà, i això el porta a l'amistat amb Santiago Valentí i Camp, que era de la seva edat. El veia a casa seva i també va fer una bona relació amb el seu pare, Ignasi Valentí i Vivó. Hi ha doncs una arrel lliberal per part del pare.

L'any 1912 el trobem a l'Hospital Militar de Barcelona com a director del laboratori. L'Hospital estava aleshores al carrer de Tallers, a la ciutat vella, prop de la rambla. Els anys 1919 i 1920 va estar destinat a Ciutat de Mallorca, el 1921 a Melilla, quan la guerra colonial estava molt activa i el 1922 a Girona, per algun temps. El 1930 un nou destí al Marroc fa que demani passar a la reserva, tenint el grau de comandant.

Poc abans, de 1928 a 1930, havia estat president del Col·legi de Veterinaris de Barcelona, i havia organitzat el primer Congrés veterinari Espanyol que es feu a Barcelona, ran de l'Exposició Universal de 1929.

Potser la seva activitat més important, a la llarga, fou l'editorial, que estava centrada principalment en la veterinària. Va crear la revista i després fou l'instrument bàsic per a la incorporació al coneixement veterinari en llengua espanyola de textos europeus de gran nivell, principalment procedents d la cultura germànica. En fou l'editor i sovint el traductor. Va ser una contribució important per a consolidar un mínim de nivell en la nostra ciència veterinària, que aleshores estava considerada a un nivell inferior entre les ciències sanitàries. Tenim notícia que va traduir més d'una dotzena de llibres, dos d'ells en col·laboració amb Cesáreo Sanz Egaña. Seguint a Jaume Roca i Cèsar Aguirre, tenim un llistat que, més o menys, és:

- Hinz, W: "*Arte de aplicar vendajes a los pequeños animales domésticos*"
- Fröhner, E: "*Terapéutica general para veterinarios*"
- Fröhner, E "*Patología y Terapéutica especial para veterinarios*"
- Fröhner, E. "*Farmacología para veterinarios*"

- Fröhner, E: *“Compendio de Patología y Terapéutica especiales para veterinarios”*
- Fröhner, E; Eberlein, R: *“Compendio de Patología Quirúrgica para veterinarios”*
- Bongert, J: *“Diagnóstico bacteriológico para veterinarios”*
- Weber, E: *“Tratado práctico de las enfermedades del ganado vacuno”*
- Wirth, D: *“Compendio de Patología y Terapéutica especiales para veterinarios”*
- Lahaye, J: *“Enfermedades de las aves domésticas (gallina, palomos, ocas, pavos y pájaros)”*
- Rgebogen, O: *“Elementos del arte de recetar y colección de recetas para veterinarios y estudiantes”*
- Malkmus, B: *“Elementos de diagnóstico clínico de las enfermedades internas de los animales domésticos” (juntament amb C. Sanz Egaña)*
- Möller, H: *“Diagnóstico clínico de las enfermedades externas de los animales domésticos y especialmente de las cojeras del caballo” (juntament amb C. Sanz Egaña)*
- Hutyra, Franz; Marek, Josef: *“Patología y Terapéutica especiales de los animales domésticos”, en dos volums (Barcelona, 1930)*

Com assenyala Aguirre Martí cal destacar aquesta última traducció perquè “essent aquest un llibre bàsic de la veterinària de l'època. Va servir a molts de nosaltres com a base a l'aprenentatge de la nostra professió”. En aquest sentit l'obra de Farreras, des de l'editorial i les traduccions va ser un element notable d'ajut a la docència dels estudiants de veterinària.

Va fer, a més, la traducció d'un llibre de medicina, el *“Gundriss der inneren Medizin”*, amb títol castellà “Manual de Medicina Interna”, fet per Alexander von Domarus, que a la capçalera de l'edició espanyola de 1937, la segona, consta com a “Professor de la secció de Medicina Interna de l'Hospital Municipal de Berlín – Weissensee”. La primera edició alemanya és de 1923 i l'espanyola de 1929, publicada per editorial Marín.

El 1937 es publica la segona edició espanyola, traduïda de la desena alemanya també per la mateixa editorial. Després les noves edicions, conservant la capçalera de Domarus, ja les farà el fill, fins a ser l'autor de tot el text. Però aquesta ja és una altra història. En tot cas Pere Farreras i Sampera fou l'iniciador de la gran jugada del text castellà del Domarus.

Alexander von Domarus havia nascut a Berlín l'1 de setembre de 1881. De 1912 a 1934 va estar a l'hospital municipal de Weissensee a Berlín. El 1931 va tenir el nivell de Privatdozent i el 1934 fou professor ordinari de la universitat de Berlín. Va morir a Malchow

el 4 de maig de 1945. El seu text va ser també important pels estudiants alemanys i va tenir moltes edicions, la vintena el 1947, ja mort l'autor. Aleshores va ser signada també per H. Freiherr von Kress. Els seus llibres es troben encara amb una certa facilitat en catàlegs de llibres vells, a preus discordants (21).

Després de la guerra espanyola i mundial, tallats molts aspectes del que havien estat els seus interessos culturals, l'activitat de Pere Farreras anà baixant. Vivia a la seva casa del Putxet i va morir el 5 de juny de 1955, poc abans d'haver-se d'operar de la pròstata.

L'ALTRE ONCLE, VETERINARI: JOSEP FARRERAS I SAMPERA

D'aquest n'ha quedat menys ressò escrit. Devem la major part de la informació a la tesi de Jaume Roca i Torras sobre la història de la veterinària a Catalunya. Era el germà segon del pare i també estudià veterinària a Saragossa entre 1896 i 1901, obtenint el premi extraordinari de llicenciatura. Havia nascut al Masnou el 1880.

Va començar a treballar amb el pare al Masnou i el 1906, a la mort d'aquest, el va substituir com a veterinari titular d'aquesta vila. Ell mateix va fundar, juntament amb Pere el seu germà gran, la que havia de ser "Revista de Veterinaria de España". El 1909 va guanyar per oposició, i amb el número 1, una plaça del cos de veterinària municipal de Barcelona. Fou inspector d'Higiene bromatològica i tingué cura dels cavalls de la guàrdia urbana de Barcelona. També fou veterinari de la societat d'assegurances del bestiar "La Unió Catalana". Roca ens dona notícia d'alguns treballs que va publicar.

Va morir a Barcelona el 1914, per causa de l'epidèmia de tifus d'aquell any, que fou la més mortífera a la ciutat, dins del fons endèmic que tenia la febre tifoide a Barcelona, per causa de la infecció persistent de les aigües de consum.

Sabem que va estar relacionat amb la Societat de Biologia, creada feia poc per August Pi Sunyer, per medi de la nota necrològica del volum que correspon a l'any 1914 i que s'acompanya d'una fotografia. La nota és curta i la transcrivim íntegrament:

"Josep Farreras. L'any ha estat cruel per a la Societat de Biologia. Després d'en Verdereau, en Farreras. Aquestes pèrdues fan sortir endolat el nostre llibre, com endolaren el nostre cor.

En Farreras no havia pres encara part activa en els treballs de la Societat, però de la seva activitat i els seus entusiasmes n'esperàvem molt. Qui, com nostre amic, fou exemple d'energia, que de senzill veterinari rural aconseguí fundar

una de les més importants revistes professionals d'Espanya, i que al venir a Barcelona formà aviat entre el nombre dels distingits, trobant-se, jove encara, amb un fort prestigi i un alta autoritat, havia d ser per a nosaltres una adquisició de vàlua.

Avui el perdem. També ha mort jove, trenta-sis anys (sic, a la fotografia es posa, però, 1880-1914). Aquest fort estímul interior ja no és; aquella inquietud ha trobat repòs. Caigué en Farreras en el fort de l'epidèmia, ferí l'esperit seu l'huracà de passió que ventejà Barcelona; pocs dies després moria... Trobi ara repòs el malaguanyat company" (22).

Roca ens explica encara que després de la seva mort es va fer al Masnou, el 5 de febrer de 1915, i per iniciativa de Félix Gordón Ordás, un homenatge institucional a la seva memòria i que es van instituir uns premis Josep Farreras. El 28 de març de 1915 també es féu una sessió necrològica al Col·legi de veterinaris de Barcelona. I el mateix Col·legi, molt més tard, el 1946, va instituir un altre premi amb el seu nom, per a treballs de caràcter sanitari i bromatològic.

UN BROT PARAL·LEL: LA SEVA GERMANA ELVIRA

Elvira Farreras i Valentí era una mica més gran, i ha desenvolupat una vida activa en el món de la cultura, molt més en el camp de l'art i escrivint. També ha deixat una petjada pròpia. Amb una sòlida formació cultural, inclosos els idiomes, emma que el pare tenia molt clar, va escriure un text de memòria molt personal del barri en que va viure sempre, el Putxet, i encara una memòria compartida amb Joan Gaspar, el seu marit, galerista d'art, lligat als moviments progressistes de l'art a Barcelona, en un text recollit per Antoni Ribas "Memòries. Art i vida a Barcelona, 1911-1996", ric en informació i on es reflecteix un ambient ciutadà, cultural i artístic important.

NOTES

1. Veure els diversos treballs sobre Valentí Vivó:
 - Corbella, J: "La obra mèdico legal de Ignacio Valentí Vivó" Act. II Congr. Esp. Historia de la Medicina, Salamanca, 1965, vol. II; pp. 145-152
 - v. t. Corbella, J: "El pensament social i polític d'Ignasi Valentí i Vivó (Vilanova, 18341 – Barcelona, 1924)" Gimbernat, 1988, 9, 101-110.
2. Calbet, J.M; Corbella, J: "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans", Barcelona (Fund. S. Vives Casajuana – Seminari Pere Mata FM UB), 1981-1983, 3 vols. v. t III, p. 147

3. Corbella, J: "La generación médica del 88 en Cataluña", *Profesión Médica*, núm. 953, 12 de juny de 1970, p. 25. Publicat després, en català, a *Actes I Congr. Int. Hist. Med. Catalana*, Barcelona, 1970, vol. IV, pp. 331-332.
4. Corbella, J; Domènech, E: "Análisis de algunos aspectos de la obra del doctor Juan Magaz y Jaime (1822-1901)" *Act. IX Congr. Ac. Hist. Med. Zaragoza*, 1989, vol. II, pp. 497-503
5. Va ser electe el 2 de març de 1893 i prengué possessió el 26 de juny del mateix any. Tenia la medalla núm. 12.
6. V. "Real Academia de Ciencias y Artes. Año académico de 1904 a 1905". *Nómina del personal académico*, p. 16.
7. V. Gimbernat, 1988, 9, loc. cit. v. p. 103 i nota 2 (a pàg. 110).
8. Ibid. p. 104. i nota 4.
9. Ibid. p. 105 i nota 5.
10. Ibid. p. 105 i nota 6.
11. Ibid. p. 105 i nota 7.
12. Ibid. p. 106 i nota 9.
13. Ibid. p. 106 i nota 11.
14. V. Valentí Vivó, I: "Enseñanza y aprendizaje". *Conferencias dadas en la casa dekl Pueblo de Barcelona*. B, 1908, v pp. 94 i 102.
15. v.t. Valentí Vivó, I: "La sanidad social y los obreros", Barcelona, 1905, t. I, p. 149.
16. Valentí Vivó, I: "La sanidad social y los obreros", loc. cit. pp. 80-85 i 90-91.
17. Farreras Valentí, Elvira. "Adéu Putxet rèquiem per un barri". Barcelona (edit. 7 ½ s.a.) 1981.v. pp. 63-64. Hi ha també una segona edició: "El Putxet. Memòries d'un paradís perdut". Barcelona (La Campana) 1994.
18. Culla, Joan B: in *Gran Enciclopèdia Catalana (GEC)*, 15, 198, 1a. ed. 1980
19. *Enciclopedia Universal Ilustrada (Espasa) (EUI)*, t. 66. p. 672.; v.t. EUI, apèndice, t. 10, p. 1023 i EUI, Suplemento, 1934, p. 214
20. citades a EUI, t. 66, p. 672.
21. EUI, apèndix, t. 10. p. 1022
22. Farreras, Elvira, loc. cit, nota 12, 1a. ed, pp. 68-81.
23. Sobre von Domarus: Killy, Walter; Vierhaus, Rudolf: "Dictionary of German Biography" (10 vols.) Munchen (K.G. Saur), 2002. vol. 2, p. 649.
24. s.a. "Josep Farreras" in *Treballs de la Societat de Biologia (TSB)*. Publicacions de l'Institut de Ciències (IEC), II, 1914, p. 15 (s.p.) i fotografia.

Nota: Aquest article estava orientat inicialment per a formar part del llibre "Record i homenatge a Pere Farreras i Valentí, metge català (1916-1968)", coordinat per J. Corbella i C. Rozman, editat per la Fundació de l'Escola d'Hematologia Farreras i Valentí. El solapament, en una part del contingut amb el record familiar fet per Oriol Gaspar i Farreras, va fer que donéssim preferència al text familiar. Per aquesta raó es presenta aquí.